

PRINCIPIUL CONSTRUIRII INDEPENDENȚEI ÎN SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÎNT CENTRAT PE STUDENT

Lilia RĂCIULA, *Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova*

Rezumat: Paradigma educațională modernă promovează învățămîntul centrat pe student ca prioritate a sistemului Bologna. În condițiile în care rolul studentului devine unul activ, principiul participării active a studenților la dezvoltarea propriei personalități trebuie corelat cu principiul independenței. E necesar ca independența studentului să fie recunoscută drept competență ce trebuie dezvoltată împreună cu alte competențe care stau la baza formării personalității studentului (gîndire critică, independentă etc.). Prezentul articol se vrea doar o introducere în problemă, o premisă pentru cercetări ulterioare. Pentru început ne-am dorit să semnalăm problema (în baza unor sondaje), să-i dăm contur, pentru ca mai apoi să venim și cu unele soluții, aprofundări.

Cuvinte-cheie: *principiul independenței, învățămînt centrat pe student, identitate cognitivă.*

Résumé: Le paradigme moderne éducatif favorise l'éducation centrée sur l'étudiant comme une priorité du système de Bologne. L'étudiant obtient un rôle actif et le principe de la participation active des étudiants au développement de leur propre personnalité doit être corrélés avec le principe de l'indépendance. Il est nécessaire à reconnaître l'indépendance de l'étudiant comme une compétence fondamentale qui contribue à la formation de l'étudiant.

Mots-clés: *le principe de l'indépendance, l'éducation centrée sur l'étudiant identité cognitive.*

În mod absolut evident, actualmente, paradigma modernă a educației valorizează prioritar învățămîntul centrat pe student, care se sprijină pe ideea că cunoștințele „nu sînt formative prin ele însele, ci prin procesul parcurs pentru a se ajunge la ele, prin structurile cognitive/intelectuale, acționale, afective, motivaționale, voliționale etc. pe care le dezvoltă” [Bocoș: 1]. În acest context, activizarea studenților devine absolut necesară. Principiul participării active a studenților la dezvoltarea propriei personalități trebuie, însă, corelat cu principiul independenței. E necesar ca independența studentului să fie recunoscută drept competență, ce trebuie dezvoltată împreună cu alte competențe care stau la baza formării personalității studentului (gîndire critică, independență etc.). Instituția de învățămînt împreună cu cadrele didactice au obligația fundamentală de a dezvolta aceste competențe. Formarea competenței de independență a studentului este o premisă pentru dezvoltarea societății, în general, adică un student activ, independent înseamnă și un impact asupra societății, înseamnă un cetățean activ, format în spiritul valorilor democratice, capabil de discernămint și atitudini civice (or, mentalitățile determină comportamente, iar primele se modelează de educație).

Așadar, învățămîntul centrat pe student recunoaște ca valori principiul independenței studentului, principiul participării active etc. În condițiile în care Republica Moldova a aderat la Procesul de la Bologna este necesar ca instituțiile universitare să ia în considerare nevoile studenților atît în planul orizontal al curriculumului universitar, cît și în cel vertical al valorilor, al principiilor axiologice. Dar să începem printr-o clarificare necesară și anume ce reprezintă personalitatea studentului, care este identitatea cognitiv-axiologică a acestei categorii sociale, și de ce este nevoie să dezvoltăm competența de independență la acesta.

În intenția de a schița profilul personalității studentului e necesar să ne referim, mai întîi, la problema identității acestuia. În literatura de specialitate se vorbește de identitatea multiplă a studentului (Petru Iluț). Trebuie să menționăm că „ne găsim aici, precum se exprimă Petru Iluț, pe teritoriul geometriilor variabile, date de intersecțiile dintre sine¹, personalitate, roluri, contexte și episoade, complicate de disonanțele ce pot apărea între autoidentificări și pluralitatea hereroidentificărilor” [Iluț 1999: 43]. În pofida faptului că studenții, în calitate de categorie socioumană distinctă, întrunesc anumite particularități identitare (prezente atît în planul mecanismelor cognitive, cît și în cel al vîrstei, al vestimentației etc.) ce îi individualizează pe fundalul altor categorii socioumane, nu trebuie, totuși, să uităm că „făcînd parte simultan și / sau succesiv din mai multe grupuri (de apartenență), sau raportîndu-se la ele ca etalon valoric (grupuri de referință), indivizii umani acumulează o pluralitate de roluri și identități sociale” [ibidem]. Așadar, se ajunge la conceptul de identitate multiplă. În această ordine de idei, specialiștii din domeniu sînt de părerea că „în jocul interacțional cu ceilalți și cu situațiile în general (care și ele, direct sau indirect, sînt întotdeauna sociale), din acest *potențial de identități multiple*, actorul social aduce în față identitatea potrivită (eficientă) în a obține rezultatul dorit, fenomen ce s-ar putea numi *identitate situațională* (sau *conjuncturală*), deosebit de cel numit în literatura de specialitate al *situării de identitate* („situated identity”)” [ibidem]. Și tot aici trebuie să menționăm că identitatea ca realitate psihosocială este nemijlocit legată de problema sinelui. Sinele este definit „colecție de crezuri despre noi înșine” [Taylor, *apud. Idem*: 40]. Acesta „înglobează și rezultatele autoobservațiilor și autoanalizelor, el fiind concomitent ca subiect și obiect al reflecțiilor despre calitățile personale, relațiile cu ceilalți, locul și rostul lui în lume. Sinele se dovedește a fi inițiator și emanator de judecăți și acțiuni către ceilalți și către lumea din afară în general, dar și receptor a ceea ce vine din exterior” [ibidem]. Ar mai fi de adăugat că sinele (self-ul), în viziunea specialiștilor, se edifică drept un concept sintetizator al lui I și ME (le je +le moi=le soi în franceză; eul+mine-ul=sine-ul în română). În această formulă „componenta I este sinele ca și subiect creator, spontan, dinamic, energizator, componentul „Me” este cel care controlează și dă direcție acțiunilor noastre, este sinele conformist, cuprinzînd în esență identificările cu roluri și grupuri sociale” [ibidem]. Pornind de la această distincție, putem delimita unele caracteristici ale sinelui acestei categorii socioumane cum sînt studenții. Astfel, componenta I este mai vizibilă, mai conturată decît cea a My-ului. Atunci cînd specialiștii vorbesc despre identitate multiplă, se referă la identitățile particulare ca și componente ale sinelui și nu la un sine multiplu (conceptele diferențiîndu-se): „multitudinea de identități se combină la nivelul sinelui și personalității, iar comportamentele noastre obișnuite, stilul de viață adoptat este rezultanta acestor combinații, chiar dacă [...] pentru o situație sau alta mai specifică, doar una dintre identități devine relevantă” [idem: 44]. În literatura de specialitate există multiple studii în care profilul psihosocial al

¹În ceea ce privește conceptul de *sine* (self), e necesar de precizat că acesta este operațional în psihologia socială americană, la noi însă, operîndu-se cu conceptul de „eu”. Ceea ce trebuie să reținem este că acești doi termeni „nu sînt perfect interșanjabili, „sinele” cuprinzînd accentul sporit pe focalizarea cognitivă a individului asupra lui însuși; nu putem spune „image de eu”, ci „imaginea de sine” [Iluț 1999: 40].

Abordarea prin competențe a formării universitare: probleme, soluții, perspective

studentului a constituit obiect de investigație și care, ulterior, au confirmat teza identităților multiple, în funcție de contextul sociocultural, dacă e să vorbim despre studentul basarabean de azi. După cum vom încerca să argumentăm în cele ce urmează, studentul basarabean este, în mare parte, mai degrabă, pasiv, nemotivat, fără inițiativă, manipulabil, influențabil. Și aici trebuie să insistăm asupra mentalității, pentru că anume „mentalitățile, invizibile și inconștiente, durabile influențează din profunzime transpunerea în realitate a principiilor ideologice, așa cum instinctele influențează rațiunea” [Ungureanu *et alii* 2007]. Studenții nu seamănă între ei. Studentul basarabean nu seamănă la nivel de mentalitate cu cel din România sau cu cel american, francez etc.

Preluând experiența specialiștilor din domeniu, am realizat în colectivitatea studențească a Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți un test, pe care specialiștii de peste Prut l-au efectuat în anii 1982 (în condițiile unui regim totalitar) și 1997. Studenților-respondenți (peste o sută) li s-a solicitat să ierarhizeze 15 valori-norme în funcție de importanța acordată acestora de fiecare student. Pentru o ilustrare comparativă, mai concludentă, plasăm în tabel alături de rezultatele înregistrate în colectivitatea studențească din Bălți și cele înregistrate în România în anii 1982 și 1997.

Anul	Valori (norme)		Rang mediu (obținut din clasamentele individuale)	
	2010 (Bălți)	1997 (România)	1982 (România)	
A te înțelege cu părinții	1	2	1	
A avea mulți prieteni	3	8	5	
A fi frumos	11	10	11	
A fi cinstit și sincer	2	5	7	
A fi modern	13	12	12	
A te distra	15	10	8	
A fi inteligent	6	1	2	
A fi îmbrăcat la modă	14	14	13	
A-ți face datoria	7	9	11	
A iubi sincer	4	4	4	
A fi cult	5	3	3	
A spune lucrurile pe față	9	6	6	
A căuta să-i înțeleagă pe ceilalți	10	7	9	
A fi tradițional	8	15	15	
A avea multe relații	12	14	13	

Ierarhizările operate de studenți, evident, pot fi interpretate în varii feluri. Plasarea pe poziții superioare a valorilor „A te înțelege cu părinții”, „A fi cinstit și sincer” și „A avea mulți prieteni” în detrimentul valorilor de „A fi inteligent” și „A fi cult” – valori definitorii pentru condiția de student și viitor intelectual – exponent al elitei societății, îl caracterizează pe student ca fiind drept o replică a societății contemporane. Studentul este produsul societății în care trăiește. Să nu uităm că studentul basarabean se profilează în contextul unei societăți afectiv-difuze (așa cum o denuțește Talcott Parsons) ceea ce înseamnă că, „în societățile afectiv-difuze, oamenii au relații calde, prietenoase, durabile. Planul vieții private și al vieții profesionale se interpătrund: pilele, relațiile, cunoștințele sînt folosite pentru suprimarea greutăților birocratice. Oamenii judecă de la caz la caz, și „aplică legea cînd nu se mai poate face nimic [...]. Nu legile au autoritate, ci șefii” [*ibidem*]. Plasarea pe poziții oarecum de mijloc a valorilor „A fi inteligent”, „A fi cult” și „A-ți face datoria” traduce într-un fel refuzul asumării responsabilităților sau neconștientizarea responsabilităților unor cerințe de rol esențiale pe care le pretinde condiția de student.

În asemenea condiții dezvoltarea competenței independenței și autonomiei la studenții de la noi (în special) devine vitală la nivel de sistem de învățămînt și societate, în întregime. Necesitatea renunțării la stereotipuri de gîndire și de comportament depășite este evidentă. Schimbarea de mentalitate și rolul studenților în acest proces e de netăgăduit. Pentru a demonstra rolul determinant al independenței ar putea fi suficient să amintim doar experimentul cu privire la impactul pe care autoritatea îl produce asupra individului uman. Pe scurt, s-a modelat o situație în care printr-un apel telefonic, din numele unui medic pretins fiind din aceeași instituție, se cerea unor asistente medicale să administreze unui pacient o doză dublă de medicamente. Experimentul în sine viza cu totul altceva și anume să observe comportamentul subiecților – participanți la experiment față de o autoritate pretinsă. Astfel, în pofida contradicțiilor pe care le întrunea situația: necunoașterea interlocutorului de la capătul celălalt al firului (mai mult, chiar acesta recomandîndu-se sub un nume inexistent în acel spital); prescrierea neregulamentară (prin telefon) a tratamentului; supra dozarea cerută a unui medicament neautorizat în secția dată, 95% dintre subiecți au intenționat să dea curs acelei cereri abuzive, demonstrînd că obediența față de o autoritate este naturală la

ființa umană, adică este susceptibilă de a dezvolta dependență față de o autoritate [apud Pânișoară 2009: 41-42]. Precum s-a observat, statutul și/sau prestigiul de care se bucură un individ influențează modul în care acesta este perceput de alții și, în consecință, deține pîrghiile de manipulare. În această ordine de idei, nelipsit de rațiune ni se pare elucidarea rezultatelor unui studiu de specialitate care susține că indivizii umani se pot încadra în una din categoriile de mai jos:

- „persoanele care manifestă *dependență ridicată* față de celălalt (35%), deoarece au ambele caracteristici: țin cont de opinia acestuia și se compară cu el;
- 38% dintre subiecții cuprinși în cercetare manifestă o *dependență scăzută*, deoarece nu au decît unul dintre indicatorii de mai sus (24% țin cont de părerea celui alt, dar nu se compară cu el; 14% se compară, dar nu țin cont de părerea celui alt);
- 27% sînt persoane care manifestă independență, deoarece nici nu țin cont de părerea celorlalți, nici nu se compară cu ei” [idem: 44].

În condițiile unui sistem de învățămînt modern se impune responsabilizarea și re poziționarea studentului în calitate de partener al procesului de instruire. Cadrele didactice au menirea de a-l introduce pe student în valorile grupului de referință, lucrînd, în special, la eliminarea predispoziției sau disponibilității către dependență față de o autoritate, or „nimic nu impune atîtea obligații individului ca libertatea” (Viekoslaw Kaleb).

Bibliografie:

1. Bocoș, Mușata, *Paradigma pedagogică a activizării studenților în Instruire interactivă. Repere pentru reflecție și ...* www.ubbcluj.ro/ro/.../B.../B.2.1.4.d._Activizarea_stud.pdf
2. Iluț, Petru, *Identitatea multiplă și condiția cognitiv-axiologică a studentului*, în *Sociologie Românească*, nr. III, 1999, p. 39-50.
3. Pânișoară, Ion-Ovidiu, *Profesorul de succes. 59 de principii de pedagogie practică*, Iași, Editura Polirom, 2009.
4. Ungureanu, Dan, Popescu, Xandrei, *Mentalitate și ideologii în Cultura*, nr. 68, 2007.